

Kentler Arası İş Birliğinde 'Zaman-Mekân Sıkışması' Kavramı: Adana-Rotterdam Kentleri Örneği

The Concept of 'Time-Space Compression' in Inter-City Cooperation:
The Case of Adana and Rotterdam

Elif Hatun KILIÇBEYLİ^{1*}

Gönderilme Tarihi: 18.11.2024 - Kabul Tarihi: 28.04.2025

Özet

Birinci ve İkinci Sanayi Devrimleri'nin tamamlayıcısı Üçüncü Sanayi Devrimi'yle coğrafyanın mekânsal kullanımı da dâhil olmak üzere düşünce akımlarında, ekonomi politığın teorik çerçevesinde yenilikçi yaklaşımlar ortaya konmuştur. Harvey, coğrafyayı bir mekân bilimi olarak tanımlar ve kuramsal temellerini zaman-mekân sıkışması kavramıyla açıklar. Bu kavram, araştırmanın teorik temelidir. Zaman ve mekân sıkışması kavramı, 2014 yılında Adana Büyükşehir Belediyesi ile Rotterdam Belediyesi arasındaki iş birliğinde tartışılmıştır. 2015 yılında bu proje, Adana ve Doğu Akdeniz kentsel topraklarını da içine alan yeni üretim süreçlerini kapsayan kuram çerçevesinde incelenmiştir. Çalışmanın amacı, gelişmiş üretim tarzına sahip ve mekânsal sınırları kısıtlı bulunan Hollanda ile kentsel toprak kullanabilen Türkiye'nin ortaklığını kuramlar yardımıyla açıklamaktır. Nitel veri analizinden belgeler incelemesi yöntemi kullanılarak basılı proje kaynağıyla basınla paylaşılan bilgiler incelenmiştir. Elde edilen bulgular, ilgili kuramın geçerliliği ve tarafların anlaşmaya sadakatini ortaya koymaktadır. Kentler arasında kentsel toprak kullanımıyla ilgili yeni üretim kapısını aralayan bu uygulama, hem kent yönetimleri arasında yeni bir iş birliği alanı hem de akademik yazında bir ilk olması açısından özgün bir bilimsel çalışmadır.

Anahtar Kelimeler: Zaman-Mekân sıkışması, Uluslararası iş birliği, Kentsel toprak, Adana, Rotterdam.

Abstract

Innovative approaches have been presented within the theoretical framework of political economy, including the spatial use of geography, as a complement to the First and Second Industrial Revolutions with the Third Industrial Revolution. Harvey's concept of time-space compression, where he defines geography as a spatial science and examines its theoretical foundations, forms the theoretical basis of this study. The concept of time - space compression was discussed in 2014 during the collaboration between Adana Metropolitan Municipality and Rotterdam Municipality. In 2015, this regional project, which encompassed the urban lands of Adana and the Eastern Mediterranean, was examined within the framework of the theory, covering new production processes. The aim of the study is to explain the partnership between the Netherlands, with its advanced production style and spatial constraints, and Türkiye, which has access to urban land, within a theoretical framework. Qualitative data analysis was conducted using the document analysis method, and information shared with the press through the printed project sources was reviewed. The findings obtained reveal the validity of the relevant theory and the parties' commitment to the agreement. This application, which opens the door to new production through inter-city and urban land use, is an original scientific study, being a first in the field of new cooperation and academic literature.

Keywords: Time-Space compression, International cooperation, Urban land, Adana, Rotterdam.

Atıf: Kılıçbeyli, E. H. (2025). Kentler arası iş birliğinde 'zaman-mekân sıkışması' kavramı: Adana-Rotterdam kentleri örneği. *Modular Journal*, 8(1), 162–176.

¹ Adana Alparslan Türkeş Bilim ve Teknoloji Üniversitesi, İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Adana, Türkiye.
ehkilibeyli@atu.edu.tr

* Sorumlu Yazar

Extended Abstract

Introduction: Urbanization, as a historical phenomenon, has developed in parallel with the human inclination toward communal living. From the earliest human shelters in caves to the emergence of shared living spaces and ultimately to the development of modern cities, urban spaces have continually evolved under the influence of social organization, agriculture, industry, commerce, and, more broadly, economic and political dynamics. This research article investigates the international cooperation in ornamental plant production between the city of Rotterdam in the Netherlands and Adana in Türkiye. It represents an analysis of a practical example of increasing international collaboration following Türkiye's accession to candidate country status for European Union membership. The study analyzes the effects of this cooperation on urban development and its fundamental components—whether positive or negative—through Harvey's theoretical lens of liberal and socialist formulations. Central to this analysis are Harvey's concepts of time-space compression, urban land, urbanity, and use value. The cooperation project, initiated in 2014, focused on ornamental plant production within the central districts of Yüregir and Sarıcam in Adana—an industrial and agriculturally developed city in Türkiye. The aim of the project was to utilize the advanced production techniques of the Netherlands, including the provision of plant seedlings, seeds, and other supportive materials, to transfer production to a different geographical location and to test whether the time-space compression identified by Harvey could be mitigated in practice. The production phase concluded in 2017. Throughout the project, the Dutch partner provided significant financial support as well as technical resources such as seeds, seedlings, live flower care and cutting equipment, and pest control chemicals. The land and greenhouse facilities were supplied by the Turkish side, with production carried out by 35 selected gardeners. Once the ornamental plants reached the desired quality, they were harvested by the Turkish gardeners, packaged and loaded into refrigerated containers by Turkish technicians, and delivered to the Dutch live flower auction market in Rotterdam within 24 hours. A qualitative research design was adopted, utilizing document and textual analysis methods. Within the scope of this research, Harvey's concepts of time-space and time-space compression were identified as key theoretical anchors, and relevant Turkish and English academic literature was reviewed. These concepts were then adapted to the case study of international cooperation between Adana and Rotterdam. The cooperation agreement and the printed 'Floral Project' publication by Adana Metropolitan Municipality (AMM) were examined in detail. Field visits were also conducted to the designated production areas in Yüregir and Sarıcam, where the implementation of the project took place.

Purpose: From early human shelters such as caves to the emergence of communal living spaces and eventually modern cities, urban development has been shaped by continuous transformation driven by social organization, agriculture, industry, commerce, and, more broadly, economic and political dynamics. This research article aims to provide a detailed examination of the international cooperation in ornamental plant production between the city of Rotterdam in the Netherlands and the AMM in Türkiye. The study serves as an analytical investigation of a concrete example of increased international cooperation following Türkiye's attainment of candidate country status in the European Union accession process.

Method: In this article, the method of published document and text analysis was employed as part of a qualitative data analysis approach. Within the scope of the study, the key concepts of time-space and time-space compression, as articulated in David Harvey's scholarly work, were examined through both Turkish and English publications reflecting his scientific perspectives. These concepts were then contextualized within neoliberal policies, particularly focusing on the notion of 'collaboration'. This framework was applied to the case study of international cooperation between the cities of Adana and Rotterdam. The cooperation agreement between the AMM and the Municipality of Rotterdam, as well as the Floral Project book published by ABB, were examined with details. Furthermore, the designated implementation areas for urban land production mentioned in the project—located within the central districts of Yüregir and Sarıcam in the province of Adana—were visited as part of the field research.

Findings: Preliminary discussions regarding potential collaboration were initiated between the AMM and the Municipality of Rotterdam, prompted by the interest of Dutch citizens of Turkish origin serving within the Rotterdam Municipal Administration. Acknowledging the agricultural potential and fertility of Adana and its surrounding geographical region, Rotterdam officials expanded the scope of the initial discussions by including sectoral representatives and local administrators from the central districts affiliated with ABB in the working group. Following reciprocal visits and field site evaluations, a partnership was established between the IQ Flowers company—operating within the Dutch Flower Auction in Rotterdam—and AMM. As part of this initiative, two distinct cultivation zones within the central district boundaries of Adana were designated as production sites. In the initial phase, the production of 13 ornamental plant species was decided upon, which later expanded to 35 species. As a result of these decisions, a partnership agreement was signed among AMM, the Municipality of Rotterdam, and the commercial entity IQ Flowers, covering all phases from production to sales. The Municipality of Rotterdam assumed a role akin to that of a guarantor in this trilateral partnership. Through the strategic use of urban land, not only was the production of high-quality goods achieved, but also valuable gains were realized on the Turkish side—specifically, the training of gardeners and technical staff in income-enhancing skills and practices, as well as the implementation of effective supervisory mechanisms. On the Dutch side, rapid achievement of income-related objectives constituted a key success. The project, executed jointly by the AMM, the Municipality of Rotterdam, and their partners, fulfilled short-term expectations.

Conclusion: Consequently, the city reverted to a state of inertia. In conclusion, whether urban land is approached from the perspective of exchange value or use value, it remains possible—though challenging—to stabilize the spaces that play a decisive role in the determination of value. This reality has further intensified the issues associated with time–space compression, as previously outlined. Ultimately, what is crucial is the continuation of local efforts to develop within the limits of their own resources, as well as the capacity of visionary local and/or central decision-makers to foster rational and socially beneficial collaborations amid a rapidly transforming global context.

Keywords: Time-Space compression, international cooperation, urban land, Adana, Rotterdam.

GİRİŞ

Tarihsel bir olgu olarak kent ve kentleşme süreci, insanın toplu olarak yaşama düşüncesiyle gelişmiştir. İçeriği her ne kadar fiziki mekâna dair olsa da sosyal bilimler sahasının vazgeçilmez başlıklarındandır. İnsanoğlunun ilk barınma alanı olan mağaralar, ortak yaşam alanlarının ardından da modern kentlerin ortaya çıkışına kadar kentler; toplumsal örgütlenme, tarım, sanayi, ticaret ve daha geniş anlamda ekonomik ve politik dinamiklerin etkisiyle sürekli bir değişim içindedirler (Kazgan, 2021). Bu bağlamda kentleşme, yalnızca mekânsal bir dönüşümü değil aynı zamanda üretim ilişkilerinde yaşanan değişimleri, iş bölümü ve uzmanlaşma gibi toplumsal yapıdaki farklılaşmaları da kapsamaktadır. Keleş'e göre bu süreç, üretimle bağlantılı olarak toplum yapısındaki değişimi ve dayanışma biçimlerini derinden etkileyen bir dönüşüm biçimidir. Bu toplumsal dönüşümün kuramsal temelleri, 19. yüzyıl sosyologları tarafından detaylandırılmıştır. Saint-Simon'un feodal yapıdan sanayi toplumuna geçişi, Tönnies'in cemiyetin yeniden inşasını, Spencer'in basit toplumsal yapıdan karmaşığa evrimi ve Durkheim'in mekanik dayanışmadan organik dayanışmaya geçişi açıklama çabaları, kentin yalnızca fiziki değil aynı zamanda toplumsal dönüşümün de mekânı olduğunu ortaya koymuştur. Becker ise kentin kutsaldan sekülere geçiş sürecindeki rolünü incelemiştir (Turut ve Özgür, 2018). Bu yaklaşımlar, kentlerin yalnızca fiziksel dönüşümlerle değil aynı zamanda sosyal ilişkiler ve planlama süreçleriyle de dönüşüm içinde olduğunu göstermektedir (Oral, 2023).

Bu dönüşümün arka planında ise küresel ölçekte etkili olan ekonomi-politik dinamikler yer almaktadır. Dört farklı Sanayi Devrimi'nin tetiklediği değişim, mekânın ve zamanın algısını yeniden tanımlarken; Harvey gibi düşünürler bu dönüşümün kuramsal boyutunu 'zaman-mekân sıkışması' ve 'kentsel toprak' gibi kavramlarla açıklamışlardır. Harvey'ye göre bu süreçler yalnızca üretim biçimlerini değil coğrafi mekânın organizasyonunu ve anlamlandırılmasını da etkiler hâle gelmiştir (Katznelson, 2009). Coğrafya alanında bu kuramın analizinde kent, ana ögedir.

Bu kuramsal çerçeve doğrultusunda, araştırmamızın odak noktası olan uluslararası bir kentsel iş birliği uygulaması, Rotterdam ve Adana kentleri arasında yürütülen süs bitkileri üretim projesidir. Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyelik süreciyle birlikte artan dış iş birliklerinden biri olan bu proje, 2014 yılında başlatılmış ve 2017 yılında tamamlanmıştır. Proje kapsamında Hollanda tarafı tohum, fide, bakım ekipmanı, kimyasal koruyucular gibi üretim girdilerini ve finansmanı sağlamış; Türkiye tarafı ise üretim alanı, sera altyapısı ve yerel iş gücü ile sürece katılmıştır. Yüreğir ve Sarıçam ilçelerinde yürütülen bu üretim zaman-mekân sıkışması kavramı çerçevesinde değerlendirilmektedir.

Bu süreçte elde edilen gelir, taraflar arasında herhangi bir anlaşmazlık yaşanmaksızın paylaşılmıştır. Fakat asıl önem taşıyan konu, bu iş birliğinin iki kent üzerindeki kentsel gelişime etkileridir. Harvey'nin liberal ve sosyalist kent kuramları doğrultusunda yapılan değerlendirmelerde; Adana'da kentsel tarımın korunmasına ve istihdama katkı sağlandığı, Rotterdam'da ise mekânsal sınırların üretim üzerinden aşılması suretiyle pazar etkinliğinin arttığı gözlemlenmiştir.

Rotterdam, yüksek düzeyde planlanmış ve sürdürülebilirlik odaklı bir kent yapısına sahip olmasıyla projeye kent ölçeğinde katkı sunarken; Adana'nın tarımsal dokusu ile sanayi altyapısının birleştiği bir yapıya sahip olması, projenin üretim boyutunda güçlü bir zemin oluşturmuştur. Böylece iki kentin sahip olduğu farklı

kentsel özellikler, birbirini tamamlayıcı bir sinerji yaratmıştır. Proje süresince hem mavi yakalı (bahçeciler) hem de beyaz yakalı (koordinatör, teknik ekip) çalışanlara, cinsiyet ayrımı yapılmaksızın ve pozitif ayrımcılık ilkesi gözetilerek görev verilmiştir. Adana Büyükşehir Belediyesi (ABB) tarafından sağlanan yazılı sözleşme ve IQ Flowers ile yayımlanan proje kitabı, çalışmanın temel veri kaynaklarını oluşturmaktadır. Bu belgeler üzerinden yapılan analizde zaman-mekân sıkışması olgusu, üretim süreci ve pazarlama arasındaki zaman dilimi üzerinden değerlendirilmektedir.

Sanayi Devrimleri ve Kentsel Mekâna Etkisi

Birinci ve İkinci Sanayi Devrimleri, modern kentin oluşumu ve yeniden yapılanmasına en fazla etkiyi yapan dönemlerdir. Artık el emeğiyle yapılan tezgâh üretimi yerine mekanik üretim dönemi başlamıştır. Makinelerin üretime katılmasıyla demir-çelik ve tekstil üretimi artarak öncelikle sömürgeci ülkelerde sermaye birikimine neden olmuştur (Çevik, 2017). Dış ticaret, Sanayi Devrimi'nin ilk aşamasını tanımlayan üç önemli keşif arasındadır. Bu keşifler, dış ticaretle üretimi birlikte hareket etmeye yönelmiştir. Böylece daha geniş bir coğrafyaya yayılarak üretim artışına neden olmuştur. Marx ve diğer sosyalist teorisyenler tarafından öne sürülen, Sanayi Devrimi'nin ticari devrimden ortaya çıktığı bu şekilde doğrulanmaktadır. Ticaretin genişlemesi, kent nüfusu ve kentsel alanlarda artışlara neden olarak, yeni teknolojilerin yayılmasını bu şekilde doğrudan etkilemiştir. Birinci Sanayi Devrimi, teknik ve ekonomik bir gerçek olarak ortaya çıkmasına rağmen, toplumsal yapıda radikal değişimleri beraberinde getirmiştir. Bu değişimler, öncelikle yaşam alanları ve mekânlarını oluşturmuş, toplumsal olarak sınıfsal farklılığı iyice ayrıştırarak sınıf sisteminin ortaya çıkmasına neden olmuştur (Çevik, 2017).

Teknoloji Devrimi olarak da adlandırılan İkinci Sanayi Devrimi ise 1860-1914 yılları arasında çelik ve çelik türevleri, petrol ve beraberinde enerji kaynakları kullanım türleri, elektrik ve kimyasal tekniklerinin etkisiyle oluşmuştur. 1800'lerden sonra sanayileşme sürecine katkıda bulunan önemli faktörlerden biri, 1740'lar ile 1780'ler arasındaki değişim dönemidir. Bu süreç, yeni üretim biçimlerini organize etmeye ve sabit sermayeye yatırım yapmaya istekli bireysel girişimciler sınıfının ortaya çıktığı bir iyimserlik ortamı yaratmıştır (Uysal, Ateş, İpçioğlu, 2008). Kentlerde elektrik sarfiyatının artması ve atölye, fabrika gibi üretim alanlarında da kentlerin elektrik kullanımına 19. yüzyıl sonlarında geçilmesiyle hem seri üretimde hem de kentsel yaşam anlayışında değişimlere neden olmuştur. 1914 yılından itibaren Japonya, Rusya ve Kanada gibi ülkeler henüz Birinci Sanayi Devrimi dönemindeyken Almanya, İngiltere ve ABD gibi ülkeler İkinci Sanayi Devrimi'ni yaşamaktaydılar. Sanayileşme süreçleri, yapısı gereği mevcut makine ve teçhizatla birlikte üretimin artması, üretim çeşitliliğinin sağlanması ve mal-hizmetlerin yaygınlaşmasıyla sürekli bir mekân ve alan talebi doğurmuş; bu genişleme, sanayinin etki alanını uzak bölgelere kadar yaymasına neden olmuştur. 1960'lardan itibaren ise Üçüncü Sanayi Devrimi, bilgisayar çağı olarak ortaya çıkmış; izleyen süreçte doğal kaynakların tükenme riski, pazarların geleneksel anlayıştan ve alışkanlıklardan uzaklaşması gereği yeşil ekonomi, yenilenebilir enerji, elektrikli taşıtlar, internet kullanımı gibi daha efektif olan gelişmelerle sürdürülebilir kaynakların üretilmesine başlanmıştır (Dulay Yangın, 2020). Ulusal yönetimlerle birlikte hem kentler ve kentsel mekânlar hem de yerel yönetimler doğrudan etkilenmiştir. Diğer yandan kent yönetimlerinin bu değişimlere uyum sağlamasında bir tür dışsal itici bir faktör olmuştur. 1960 sonrası ekonomik, siyasal, teknolojik ve kültürel alanlarda yaşanan geniş ölçekli dönüşüm, özellikle gelişen bilgi teknolojileri, yeni ekonomik eğilimler ve yeni kültürel ekonomi, kentsel formasyonu kültür ve yaratıcılık ekseninde dönüştürmüştür (Çelik, 2024).

Zaman-Mekân Sıkışması Kavramı

Harvey, sosyal çalışmalarda yer alan antropoloji, kent çalışmaları, mimarlık, mimari geçmiş ile kent ve coğrafya alanlarına uzamsallık fikrini eklemesiyle perspektif geliştirirken Lefebvre'den önemli ölçüde

etkilenmekle beraber onun mekânsal ilişkilerin bağımsız ve belirleyici olduğu yönündeki iddialarına iki noktada karşı çıkmıştır. İlk olarak, Lefebvre kapitalist kentleşmede mekânın başlı başına belirleyici yegâne unsur olduğunu ortaya koymuş ve kent olmayı sadece bir 'mekân sistemi' olarak kaydetmiştir (Bookchin, 2017). Harvey ise bu düşünceye insan unsurunu eklemiştir. Böylece zamansal bağlamda mekân ile onun ayrılmaz parçası olan insanın sürekli etkileşimi devam etmektedir. Diğerisi ise Lefebvre'in kapitalizmin mekânın yeniden üretimi yoluyla kentlerde varlığını devam ettirdiği iddiasıdır. Harvey bu iddiayı da eksik görmüştür; kapitalizmin kendini yeniden üreterek devamlılığını sağlama gayreti içinde kentler üzerinde kurulan baskıya dikkat çekmiştir (Gündüz, 2020). Harvey'e göre kapitalist üretim aşamasında üç temel unsur her zaman dikkate alınmalıdır. Bunlar sırasıyla zaman, ardılı mekân ve dinamizmi sağlayan insan arasındaki güçlü bağlantıdır. Böylece kentin gelişimi ve kentsellik, barındırdığı ikilemler ve bilinmezlikleriyle varlığını devam ettirmiştir. Kapitalizmin kendi yapısal sorunu olan çelişkiler yumağı ve birkaç ileri adımda ortaya çıkan sorunun nasıl çözüleceği günümüzde neoliberalizmde de devam etmektedir. Önce kapitalizm ve ardından neoliberalizm, kendini yeniden üretmek mecburiyeti çemberinde varlığını devam ettirebilmek için kentleşmenin genişleyerek devamını sağlamak zorundadır.

Hem kent çalışmalarında hem de sosyal bilimlerde mekân ve mekâna dair dinamikler, farklı ölçeklerde geniş bir alan çalışmasıdır. Zaman ise hem toplum hem birey hem de mekân arasında bir katalizör etkisi yaratan felsefi bir anlayışa ve derin bir tarihsel geçmişe uzanır (Avcı, 2021). Harvey, zaman-mekân sıkışmasını kendi çalışmasında bilgi toplumunu yaratan neoliberalizm ve onun bilgi teknolojilerine düşkünlüğü olarak aktarmaktadır. Gelişen teknolojiler sayesinde de başta finans alanı olmak üzere piyasa ve borsa işlemleri zaman ile mekân arasında sıkışmaktadır. Yani bu sıkışma aslında çok ciddi bir tepkimeye neden olmaktadır. Bu patlama süreci coğrafi alanda küreselleşme kavramının açıklanmasıyla görülebilir. Fiziki alan ne kadar geniş ise piyasa denilen ortama neler dâhil ise ve onun içerdiği sözleşmeler ne kadar kısa bir zaman dilimini kapsıyorsa neoliberalistler için o kadar iyi olacaktır (Harvey, 2015).

Zaman ve mekânın değişen boyutlarında aynı anda gerçekleşen olaylar, gerekli ya da nedensel bir bağlantıyı kanıtlamasa da postmodernist kültürel formların yükselmesi, daha esnek sermaye birikim yöntemlerinin bulunmuş olması ve neoliberal yapının örgütlenmesinde yeni bir zaman-mekân sıkışması arasında bir bağlantı kurulması için güçlü tahminler ortaya koyabilir (Harvey, 2015). Harvey bu çalışmasında modernizmin zaman ve mekân üzerinde nasıl dönüştürücü etki yaptığını ve sıkışmanın yani patlamanın hızla geliştiği alanın önlenemezliğini aktarmaktadır (Kaya, 2022). Harvey, kavramsal açıklamasında yeni toplumsal düzenin oluşumunda topluma dair değerler, unsurlar, normlar, standartlar ne ise zaman-mekân sıkışması ile bunlardaki değişimi açıklamaktadır. Sıkışma terimini özellikle kullanmaktadır. Bir taraftan kapitalizm ve peşi sıra gelen neoliberalizm ile yaşam akışını hızlandırmasından, diğer taraftan ise mekânsal engeller üzerinde korkular yaratıldığından söz etmektedir. Böylece artık kentli bireyin, kent toplumunun psikolojik bir baskı altında kentte varlığından söz etmek mümkündür (Harvey, 2006).

Postmodernliğin Durumu (tarih) adlı çalışmasında zaman ve mekân kavramlarını üç açıdan inceleyen Harvey, bireysel, toplumsal ve siyasi yönetim üzerine incelemeler yapmıştır. Tarihsel geçmişi dikkate alarak, siyasi ve toplumsal etkiler yaratan Aydınlanma Çağı gibi Otuz Yıl Savaşları'nı sona erdiren Westphalia Anlaşması sonrası toplumsal ve siyasi ortamın iyi ve güzele yönelik sorgulayıcı, deneyselliğe açık dönüştürücü gücüyle Modernizm, ardılı Postmodernizm de aynı kavramsal çerçeve içinde açıklanmıştır. Harvey, mekânın zaman aracılığıyla sona erdiğini iddia etmektedir. Bu sonlandırmanın nedeni ise ulaşım ve iletişim teknolojilerindeki yeni keşifler ve buluşlardır. 1850-1930 yılları arasında ulaşım aracı olan at arabalarının saatte hızı sadece 16 km iken değişen teknoloji sayesinde 1970'lerin başında ulaşım sağlayan uçakların saatte hızı 800-1100 km aralığına ulaşarak önemli bir sonuç ortaya çıkmıştır. Mekânın zaman yardımıyla sona erdirilmesinin ilk sebebi ulaşım (Harvey, 2010). Harvey ikinci olarak iletişim teknolojilerindeki baş döndürücü yeniliklere dikkat çekmektedir. Harvey, iletişim ağındaki keşifleri ve yeni uygulamaları da zaman-mekân bağıntısında inceleyerek, mekânda ve mekânın toplumsal dokusunda neden

olduğu değişime değinerek, mekânın zaman aracılığıyla bitirilmesini zaman-mekân sıkışması tanımıyla kavramsallaştırmaktadır. Mekânın aşılmasındaki kısıklık ve küreselleşme kavramıyla üzerinde yaşadığımız dünyanın yakınlaştığı düşüncesi, zaman-mekân sıkışmasının en önemli dışı vurumudur (Özgür, 2021).

Mekân, iletişimin yarattığı küresel bir köy olarak algılanarak dönüşüme karşı çaresizlik arttıkça ve önce ekonomik ardından finansal ve ekolojik bağımlılıklar bir örümcek ağı gibi örüldükçe; zaman, sadece o an ve başka bir şey yokmuş gibi daraldıkça mekânsal ve zamansal dünyaların sıkışması duygusu daha da güçlenmektedir (Harvey, 2006). Zaman-mekân sıkışması deneyimi, önce insanın dinamizminde ilk dürtüyü sağlayacak, ardından heyecanlandırarak, sonrasında ise yoğun bir kaygıyla, belki de bazen ağır bir huzursuzluğa yönlendirecek tehlikeli bir süreçtir. Bu nedenle, dünya coğrafyalarında farklı mekânlarda farklı zamanlarda beklenmedik tepkilerle, farklı toplumlarda farklı kültürel ve siyasi reaksiyonlara da neden olabilecek bir dinamizme sahiptir (Avcı, 2021).

Adana-Rotterdam Kentleri Uluslararası İş Birliği Deneyimi

2014 yılında ABB ile Rotterdam Belediyesi arasında doğrudan Rotterdam Belediyesi Başkanlığında görevli Türk kökenli Hollandalı vatandaşların isteğiyle olası iş birliği görüşmeleri başlamıştır. Adana ve coğrafi verimliliğin farkında olan Rotterdamlı yetkililer, başlattıkları görüşmelerin devamında, karşılıklı olarak iki kent arasında olası çalışma alanını genişleterek sektör temsilcilerini ve ABB'ye bağlı merkez ilçe yerel yöneticilerini de çalışma grubuna dâhil etmişlerdir. Karşılıklı ziyaretler ve uygulama sahaları incelemeleri nihayetinde Rotterdam'da bulunan Hollanda Çiçek Borsasında faaliyet gösteren IQ Flowers şirketi ile ABB, Adana'nın merkez ilçe sınırları dâhilinde bulunan iki farklı ekim alanını proje üretim alanı olarak belirlemiştir. Bu üretim alanlarında yetiştirilmek üzere ilk etapta 13, sonrasında 35 farklı süs bitkisi üretimine karar verilmiştir. Bu kararlar sonucunda, ABB ile Rotterdam Belediyesi beraberinde IQ Flowers adlı ticari şirket arasında üretiminden satışına kadar tüm aşamaları kapsayan bir ortaklık anlaşması imzalanmıştır. Rotterdam Belediyesi bir tür 'garantör' olarak bu ortaklıkta yer almıştır. Proje ile birlikte ekili alan hedefi 1.800 dönüm olarak belirlenmiştir. Bu alanın ilk etapta 1.200 dönümü kullanıma yönelik projelendirilmiş ve ekilecek bitkiler için alt yapı gerçekleştirilmiştir. Bu altyapı damlama sulama sistemi, kısmi gölgelendirme için alüminyum aksamı özel seraları üretim alanı sınırlarının metal çitle çevrilmesini, serada çalışacak personelin yaşamsal ihtiyacına yönelik bir tuvalet ve lavabo yapımını kapsamıştır. Projede yer alan ziraat mühendisi ve peyzaj mühendisleri tarafından yapılan teknik hesaplamalara göre her metrekareden beklenen ciro 40 avro ve ekim alanıysa 1.200 dönümden yaklaşık 480.000.00 avro gelir beklentisi hesaplanmıştır. Günlük çalışma süresi 24 saat olarak hesaplanan üretim çalışmasında, cinsiyet eşitliğine dikkat edilerek toplam 35 kadın ve erkek bahçeci dönüşümlü olarak çalışmaya dâhil edilmiştir.

Araştırmanın Problemi

Adana ve Rotterdam Belediyeleri ile ilgili iş birliği tarafları arasında gerçekleştirilen ve süs bitkisi üretiminden satışa kadar geniş bir süreci kapsayan bu anlaşma, Harvey'nin zaman-mekân sıkışması ile birlikte kentsellik, kentsel toprak ve kullanım değeri gibi kuramsal yaklaşımları çerçevesinde değerlendirilmektedir. Bu bağlamda, sınırlı kentsel toprağa sahip olan Rotterdam ile kullanım değeri açısından yüksek potansiyele sahip Adana'daki kentsel toprağın karşılıklı olarak nasıl değerlendirildiği ve bu durumun her iki kentin kentsel gelişimine olan olumlu veya olumsuz etkileri bu çalışmanın temel araştırma problemini oluşturmaktadır.

Söz konusu problemin analizi, Harvey'nin tanımladığı liberal ve sosyalist formülasyonlar ışığında yapılmaktadır. Bu iş birliğinin, kentlerin mekânsal gelişimi ve temel kentsel faktörler üzerindeki etkisi, aynı teorik çerçeve üzerinden incelenmektedir. Buna ek olarak, Adana özelinde kentsel toprak kullanımına ilişkin özgün coğrafi bilginin, mekânsal gelişime uygun alanların belirlenmesindeki etkisi ve katkı potansiyeli de değerlendirme kapsamına alınmıştır.

Her ne kadar bu iş birliği, görünürde uluslararası ticari ve sosyal faydaya dayalı açık hedefler taşısa da ABB tarafından, kentteki kentsel toprak kullanım verimliliğini artırmak ve yerleşim alanlarını yeniden planlamak amacıyla yürütülen çalışmaların zeminini oluşturmakta; dolayısıyla uygulamanın, bu yerel yönetim sorularına dolaylı yanıtlar arama girişimi olduğu da söylenebilir (Esen, 2019). Bu doğrultuda, Adana'nın merkez ilçeleri çevresindeki yerleşimlerin zamana bağlı mekânsal gelişimini ortaya koymak ve bu gelişim için en uygun alanları tespit etmek, çalışmanın özgün katkı potansiyelini yansıtan bir diğer önemli hedefi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Araştırmanın Amacı

İlk ortak yaşam alanları insanoğlunun ilk barınma yeri olan mağaralardır. Orta Çağ'ın ardından modern kentlerin ortaya çıkmasıyla kentleşme süreci radikal değişimler yaşamıştır. Toplumsal örgütlenme, tarım, sanayi, ticaretle birlikte neredeyse tüm ekonomik ve politik dinamikler bu değişimin kendisiydi. Kentsel toprakta üretim ve işgücü öğeleri, toplumsal yapıda farklılaşmaya ve nitelik ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Böylece uzmanlık, iş bölümü ve dayanışma kent yönetiminin dikkate aldığı özellikler olmuştur. Bu araştırma makalesi, sosyoekonomik gelişmişlik sürecini tamamlayan Hollanda'nın Rotterdam kenti ile henüz sosyoekonomik gelişme sürecindeki Türkiye'nin ABB arasında süs bitkileri üretimine yönelik uluslararası iş birliğini ayrıntılarıyla açıklamayı amaçlamaktadır. Bu analitik çalışma, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyelik sürecinde aday ülke statüsünü kazandıktan sonra artan uluslararası iş birliğine örnek bir uygulamanın analizi niteliğindedir. Ayrıca sebze, meyve ve tarla ürünlerinin yetiştirildiği Adana ilinin Sarıçam ve Yüreğir ilçelerinde toplam 2 milyon 869 bin dekarı (toplam yüz ölçümünün %25'ini) tarım alanları oluşturmaktadır. Tarla alanlarında özellikle mısır (dane), patates, ayçiçeği, yer fıstığı ve soya yetiştirilmekte ve yıllık 1.067.507 ton/yıl üretim ile ülkenin üretimindeki %5,99 oranında payını oluşturmaktadır. Meyve alanında ise narenciye (mandalina, limon, portakal, greylort vb.) ve nar gibi ürünlerin, Türkiye üretimi içindeki %27,64'lik pay ile Adana ilinde 1.660.877 ton/yıl meyve üretimi gerçekleştirilmektedir. Sebze alanlarında genellikle karpuz, kavun, domates, soğan, biber yetiştirilerek ülkenin üretimindeki %5,64'lük payını oluşturmaktadır (Adana Valiliği, 2024). Tüm bu çeşitli meyve, sebze üretimine ek olarak Hollanda'da yetiştirilen ve piyasa değeri yüksek olan süs bitkilerinin de bu bölgede yetiştirilmesi ve üretim verimliliğinin ölçümü de bu proje ile yapılacaktır. Arazi uygunluğunun değerlendirilmesi, arazi kaynaklarının potansiyelinin belirlenmesine önemli katkı sağlamaya yönelik bir yaklaşımdır.

YÖNTEM

Bu çalışmada kullanılan yöntem, Harvey'nin teorisi üzerinden üretime yönelik proje uygulaması örnekleminin değerlendirilmesidir. Öncelikle kentselleşmede sürekli değişimin ana unsuru, ekonomi-politik açıdan açıklanan dört Sanayi Devrimi süreci ve sonuçlarıyla dünya coğrafyasındaki değişim ve dönüşüm süreçlerini tanımlamaktır. Sonrasında bu kavramsallığı kuramsal bir çalışma olarak tanımlamak isteyen Harvey'nin kuramsal çalışmalarını gerçek bir örnekle açıklamaktır. Harvey, gelecek on yılın gündemini belirlemek amacıyla kullanılan teknik ve metodolojik sorunlardan, coğrafyanın kuram ve felsefesine geçiş gerektiğini öne sürmüş ve bu kuramın analizinde kent, ana öğe olarak belirlenmiştir. Bu makalede nitel veri analizinde yayınlanmış belge, yazı incelemeleri yöntemi kullanılmıştır. Araştırma kapsamında öncelikle anahtar kelime olan zaman-mekân sıkışması kavramlarını içeren Harvey'nin bilimsel düşüncelerini yansıtan Türkçe ve İngilizce yayınlarda geçen neoliberal politikadaki 'iş birliği' yaklaşımı, uluslararası ortaklık olarak seçilen örnek olay olan Adana-Rotterdam kentleri ortak girişimine uyarlanmıştır. Kuram ile uygulama arasında kurulan bağ, bu makalenin çalışma konusudur. ABB ile Rotterdam Belediyesi ile iş birliği anlaşması ve ABB tarafından basılı yayın hâline getirilmiş olan Floral Proje kitabı incelenmiştir. Çalışmada ikincil kaynaklara erişim mümkün olduğundan teorik yaklaşımla örtüşmesi fark edilerek makaleye dönüştürülmüştür. Projede adı geçen kentsel toprak üretim uygulama alanı olarak seçilen Adana il sınırları içinde Yüreğir ve Sarıçam merkez ilçelerinde uygulama alanı ziyaret edilmiştir.

Bu çalışmada, öncelikli olarak 2014 yılında taraflar arasında imzalanan süs bitkileri üretim projesi ve 2015 yılında uygulamaya geçilen proje sözleşme kitapçığı mevcuttur. Bu bilgiler ışığında mevcut kaynaklardaki veriler, projenin analiz kaynağıdır. Projenin araştırma sahası içerisinde kalan ilçeler ve üretimin yapılacağı kentsel toprak tespiti, Adana Valiliği raporlarından çıkarılarak mekânsal gelişim ve kentsel toprak da olsa kırsal olan bu sahalardaki kentsel gelişimin olası süreci incelenmiştir. Buna göre oluşturulan ana kriterler kentlerin üretime yönelik arazisi, doğal koşulları, çevresel durumu, üretim için gereken emek gücü, kentsel toprağın kullanımı ve hakkı, sıcaklık, yağış ve sulamaya uzaklığı şeklindedir. Ana kriterler değerlendirildikten sonra bunların alt kriterlerinin etki değerleri saptanmıştır. Analizde kullanılan yöntemle ait veriler eldeki basılı yayınlarda yer alan bilgi ve kaynaklardan temin edilmiştir. Çalışmanın analiz sonuçları, uygulama projesini hazırlayan teknik ekip tarafından hazırlanmıştır. Buna göre çalışma alanı, üretim için tüm gereksinimlerin karşılandığı yer açısından uygun olarak değerlendirilmiştir.

Araştırma Modeli

Araştırma kapsamında, bu iki kent arasındaki yazılı anlaşma ve saha uygulamaları, bünyelerinde mesleki kalifikasyona sahip tüm personel arasında herhangi bir cinsiyet ayrımı yapılmaksızın, pozitif ayrımcılık ilkesi öncelenecek yürütülmüştür. Araştırma kapsamında, projeden sorumlu koordinatör kurum olan ABB tarafından sağlanan yazılı sözleşme ile ABB ve IQ Flowers iş birliğiyle yayımlanan proje kitabı aracılığıyla projeye ilişkin tüm bilgi ve veriler temin edilmiştir. Araştırma yöntemi kapsamında ABB'nin kitabındaki bilgiler üzerinden zaman-mekân sıkışmasının anlaşılabilirliğinin ortaya konması amaçlanmıştır. Bu çalışmada yer alan verilere, ABB tarafından yayınlanan ve ilgili tarafların basınla paylaştıkları bilgiler üzerinden erişilmiştir.

Evren ve Örneklem

Araştırma makalesindeki problemin yanıtı olarak bu kentler arası uluslararası anlaşmadaki tüm taraflar ve üretime ilişkin bütün insanların oluşturduğu grup, araştırmanın evreni olarak tanımlanmıştır. Araştırma evreni içinden, evreni temsilen Adana ilinde projede aktif yer alan grup örneklem olarak alınmıştır. Adana'da örnekleme sadece ABB'deki beyaz yakalı ilgili personel değil, üretim projesinde yer alan kadın ve erkek bahçeciler de dâhil edilmiştir.

Veri Toplama Araçları

Bu makalede nitel veri analizi yöntemi kullanılmıştır. Araştırma kapsamında, anahtar kavramlar olan zaman-mekân ve zaman-mekân sıkışması üzerine Harvey'e ait bilimsel düşünceler incelenmiş; bu bağlamda, neoliberal politikalar çerçevesinde değerlendirilen bu yaklaşım, uluslararası iş birliği örneği olarak seçilen Adana-Rotterdam kentleri iş birliğine uyarlanmıştır. Ayrıca ABB ile Rotterdam Belediyesi iş birliği anlaşması ve ABB tarafından basılı yayın haline getirilmiş olan Floral Proje kitabı incelenmiştir. Projede adı geçen kentsel toprak üretim uygulama alanı olarak seçilen Adana il sınırları içinde Yüreğir ve Sarıçam merkez ilçelerinde uygulama alanı ziyaret edilmiştir.

BULGULAR

ABB ile Rotterdam Belediyesi arasında 2014 yılında başlatılan uluslararası iş birliği süreci, karşılıklı yerel yönetim aktörlerinin ve sektörel temsilcilerin katılımıyla çok boyutlu bir üretim projesine dönüşmüştür. Bu girişiminin temelinde, coğrafi ve iklimsel olarak tarımsal üretim açısından yüksek potansiyele sahip olan Adana kentinin, Hollanda'nın süs bitkileri alanındaki uzmanlığıyla buluşturulması yer almaktadır. Sürecin ilk aşamasında, Rotterdam Belediyesinde görevli Hollandalı Türk vatandaşlarının inisiyatifiyle başlayan temaslara, zamanla kurumsal düzeyde görüşmelere dönüşerek, iki kent arasında karşılıklı bilgi ve deneyim paylaşımına dayalı yapısal bir ortaklık kurulmuştur.

Bu bağlamda süs bitkileri üretimi odağında geliştirilen proje, Adana il sınırları içerisinde yer alan Yüreğir ve Sarıçam ilçelerinde bulunan iki ayrı ekim alanı üzerinde somutlaştırılmıştır. Söz konusu üretim alanlarında ilk etapta 13 farklı süs bitkisi türünün yetiştirilmesine karar verilmiştir. Bu karar, yalnızca tarımsal üretim açısından değil aynı zamanda kentsel toprakların kullanım değerine ilişkin yeni bir model önerisi niteliği taşımaktadır.

ABB ile Rotterdam Belediyesi ve ticari ortak IQ Flowers arasında imzalanan üretimden satışa kadar tüm aşamaları kapsayan iş birliği protokolü, Rotterdam Belediyesinin garantör pozisyonunda yer aldığı çok aktörlü bir yapıyı temsil etmektedir. Proje kapsamında belirlenen toplam ekim alanı 1.800 dönümdür. Bu alanın ilk etapta 1.200 dönümlük kısmı detaylı biçimde projelendirilerek altyapısı hazırlanmıştır. Bu altyapı; damla sulama sistemleri, kısmi gölgelendirme sağlayan alüminyum yapıli özel seralar, alanın metal çitlerle çevrilmesi, çalışan personel için tuvalet ve lavabo gibi temel yaşamsal ihtiyaçlara yönelik birimler içermektedir.

Yürütölen teknik çalışmalar, ziraat ve peyzaj mühendisleri tarafından hesaplanmıştır. Bu hesaplamalar doğrultusunda, 1.200 dönümlük net ekim alanından her bir metrekare için 40 avro ciro hesaplanmıştır. Bunun neticesinde toplamda 480.000 avro civarında bir gelir öngörüsü oluşmuştur. Günlük üretim süresi 24 saat olarak planlanarak, bu üretim döngüsünde kadın-erkek eşitliğine dayalı bir istihdam anlayışı benimsenmiştir. Nihai olarak, toplam 35 kişilik bahçecilik personeline dönüşümlü olarak görev verilmiştir.

Elde edilen bulgular ışığında, söz konusu iş birliği projesinin hem üretim potansiyeli hem de kentsel toprakların kullanım değeri açısından Adana kenti için stratejik bir girişim olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Aynı zamanda Rotterdam kenti açısından da sınırlı kentsel toprak imkânlarının, başka bir coğrafya üzerinden üretimle telafi edilmesi anlamına gelen bu iş birliği, Harvey'nin zaman-mekân sıkışması kuramı bağlamında değerlendirilmesi gereken bir model olarak öne çıkmaktadır. Dolayısıyla, uluslararası düzeyde kentler arası iş birliği örneği olan bu proje, neo-liberal politikalar çerçevesinde sermaye, emek ve mekân ilişkisini yeniden tanımlayan somut bir uygulama alanı yaratmıştır (Şekil 1).

Şekil 1. Adana'da süs bitkileri üretimi için 'kentsel toprak' düzenlemesi (Gazeteci.nl., 2024)

Adana il sınırlarında ikamet eden, ancak düzenli ve sürekli bir istihdam alanı bulamayan yerel işgücü, Rotterdam merkezli IQ Flowers firması tarafından yürütölen bir uluslararası iş birliği çerçevesinde süs bitkileri üretimine yönelik bir eğitim sürecine dâhil edilmiştir. Bu kapsamda, Adana'da seçölen üretim sahalarında süs bitkilerinin değeri, bakım süreçleri, yetiştirilme teknikleri ve hasat yöntemleri hakkında

teorik ve uygulamalı eğitimler düzenlenmiştir. Bahçecilik eğitimine katılan bireylerin ilk uygulamaları her iki tarafın (ABB ve IQ Flowers) gözlemcileri eşliğinde gerçekleştirilmiş ve bitkilerin gelişimi aşamasında özellikle su-güneş dengesi gibi çevresel faktörler düzenli olarak denetlenmiştir.

Bu süreçte yalnızca üretimle sınırlı kalmamış, aynı zamanda kentsel sınırlar içinde atıl durumda bulunan ve ekilebilir nitelikte olan kırsal toprakların üretime kazandırılmasını da hedeflemiştir. Bu bağlamda, kısa vadeli amaç Adana'daki işgücünü kalifiye süs bitkisi yetiştiricisi haline getirmek ve bu üretim kabiliyetini, doğal üretim ortamı bulunmayan ancak yüksek teknoloji ve ticari altyapıya sahip Hollanda gibi ülkelerin dış mekân ihtiyaçlarıyla bütünleştirmek olmuştur. Uzun vadede ise, Adana'da doğal iklim koşullarında (su, güneş, toprak) özenli bakım süreçleriyle yetiştirilen süs bitkilerinin Hollanda ve Avrupa Birliği standartlarına uygun biçimde nihai tüketiciye ulaşımı hedeflenmiştir. Bu süreç dahilinde, yetişen çiçekler yerinde ambalajlanarak, lojistik firmaların özel nakliye araçları ile 24 saat içinde Rotterdam'a ulaştırılmıştır. Böylece Hollanda Çiçek Borsası'nda doğrudan açık müzayede satış hedeflenmiştir.

Bu süreç, sadece ürünlerin nakliyesi ile sınırlı kalmamış, aynı zamanda elde edilen gelirden üretim, bakım, lojistik ve satış gibi tüm masraflar düşüldükten sonra kalan kârın, üretime katılan Adanalı bahçecilere ve teknik personele herhangi bir vergi kesintisi olmaksızın avro cinsinden ödenmesini de içermiştir. Bu finansal sistem, yerel üreticiler için hem doğrudan bir motivasyon kaynağı olmuş hem de uluslararası iş birliklerinde emeğin karşılığının nasıl sağlıklı şekilde organize edilebileceğine dair örnek teşkil etmiştir (ABB, 2015).

Bu ilk uygulamada, üretimden sevkiyata ve satış sonrası gelirin dağıtımına kadar olan tüm aşamalar, yerel ve uluslararası taraflarca sorunsuz bir şekilde gerçekleştirilmiş, bu olumlu tablo Adana'nın çevresindeki diğer yerel yönetimlerin de benzer projelere ilgi göstermesine vesile olmuştur. Adana'nın Sarıçam ilçesine bağlı Çiçekli Mahallesi'nde 'Çiçekli-Aflak Kırsal Kalkınma Kooperatifi' adı altında tüzel bir yapının kurulması, yerel ölçekte bu üretim modelinin kurumsallaşmasına zemin hazırlamıştır. Ancak, üretim süreçlerinin birkaç kez ortaklaşa ve kontrollü olarak yürütülmesinin ardından IQ Flowers firması sürecin tüm sorumluluğunu ABB ve yerel proje ortaklarına devretti. Bu gelişme sonrasında yapılan birkaç başarılı üretim dışında, istenen verimlilik ve kalite düzeyine ulaşılamamıştır. Sonuç olarak bu iş birliği, tarafların rızasıyla sona ermiştir (Şekil 2).

Şekil 2. Adana'da süs bitkileri için 'kentsel toprak'ta tohum ekme işlemi (Gazeteci.nl., 2024)

Görüldüğü üzere, Harvey tarafından ortaya konulan zaman-mekân sıkışması sorunsalı içindeki kentsel sermaye ve yüksek teknolojiyle üretim, kendi çevresi dışına çıkarak yüksek kâr arayışındadır. Burada elde edilen kâr, her ne kadar ilgili Hollanda firması için bir avantaj olarak görülse de diğer yanda bu işten doğrudan faydalanan ve emeği karşılığında gelir elde eden bahçeciler ve teknik ekip personeli de avantajlıydı (ABB, 2015). Ancak yine Harvey'nin kavramsal açıklamalarıyla dikkat çekilen kentsel toprağı, değeri ve işgücünü karşılayan ve istediğı ürünü ürettirmeyi başaran IQ Flowers daha kârlıydı. Henüz tasarruf ve sermaye birikimini yeterince oluşturamamış olan ülkemizin ve bölgelerimizin farklı niteliklerde de olsa belirli gelişme problemleri vardır (Keskinok, 2022). Kentsel veya kırsal toprağına sahip bir ülke iken bunu kullanmaya yönelik gelişmiş teknoloji ve akıllı yatırımların olmaması en temel sorundur. Tekeli'nin de değindiğı gibi küreselleşme ile yerelin farklılığı artık bir kaynak durumudur. Yerelin özgün durumu, kendi farkındalığı bir yandan bir tür avantaj gibi görülse de asıl sorun ortaya çıkan özgünlüğün ne yöne evrileceğı ve nasıl kullanılacağıdır. Bu farkındalık ispat edilmiş ise de bunun kendi özgünlüğünde gelişmesi önemli olacaktır. Ayrıca merkezin bu yerele etkisinin nasıl değerlendireceğı diğer bir sorundur (Akkahve, 2023).

Bu deneyim, Harvey'nin zaman-mekân sıkışması, kentsel sermayenin mobilitesi ve kentsel toprağın ekonomik değer üretimindeki rolü gibi kavramsal çerçeveler içinde değerlendirildiğinde, sermayenin daha uygun üretim koşulları arayışıyla coğrafi olarak nasıl yeniden konumlandığını gösteren somut bir örneğe dönüşmektedir. Hollanda gibi gelişmiş ekonomiler, kısıtlı mekânlarında yüksek teknoloji ve bilgi sermayesiyle üretim yaparken üretim maliyetlerinin azaltılması ve verimliliğın artırılması amacıyla daha düşük maliyetli ve doğal avantajlara sahip coğrafyalara yönelmektedirler. Bu bağlamda, Adana'da üretilen süs bitkileri, hem doğal kaynaklara dayalı üretim süreçlerinin bir çıktısı hem de uluslararası piyasada satılabilecek ticari bir metadır.

Her ne kadar bu proje, yerel emek gücüne döviz cinsinden gelir sağlama ve teknik bilgi kazandırma yönüyle olumlu sonuçlar üretmişse de Harvey'in de dikkat çektiğı üzere, sermaye sahiplerinin (bu örnekte IQ Flowers) üretimi yönlendirme, verimlilik düzeyini belirleme ve kâr oranını maksimize etme gücü, yerel üreticilerin görece zayıflığıyla birleştiğinde uzun vadeli sürdürülebilirliği zorlaştırmaktadır. Benzer şekilde, Keskinok'un belirttiğı gibi, gelişmekte olan ülkelerde sermaye birikimi eksikliği ve teknolojik yatırım yetersizliği, üretim süreçlerini dışa bağımlı hâle getirmekte; bu da yerel girişimlerin uzun vadeli devamlılığını tehlikeye atmaktadır (Keskinok, 2022). Tekeli'nin küreselleşme ve yerelin özgünlüğü üzerine yaptığı vurgular ışığında, Adana örneğı yerel potansiyelin nasıl bir dışsal yatırımcıyla birleştiğinde gelişebileceğini göstermiştir. Ancak asıl mesele, bu özgün potansiyelin yerel aktörler tarafından nasıl sürdürülebilir biçimde kullanılacağı ve merkezin (ulusal politikalar, uluslararası firmalar) bu sürece nasıl etki edeceğidir (Tekeli; Akkahve, 2023).

Nihayetinde bu örnek, tümevarım yoluyla değerlendirildiğinde yalnızca bir üretim deneyimi değil aynı zamanda mekânsal ekonomi, uluslararası emek değer zincirleri, yerelin dönüşüm kapasitesi ve sermaye ilişkilerinin küresel ölçekte yeniden yapılanma biçimlerinin analizine imkân tanıyan çok boyutlu bir laboratuvar işlevi görmektedir.

SONUÇ

Modern kentte mekân, sadece bir yaşam alanı değil aynı zamanda bir ideolojiye hizmet eden alandır. Sermaye birikimini ve kentsel gelişim planını yönetim dengesiyle büyük oranda tamamlamış gelişmiş ülke kapitalistleri, yeni ve düşük risk-yüksek kâr düşüncesiyle ülke sınırları dışında arayışlara girmektedirler. Harvey'e göre birikim rejimi, kentleşmeyi deneyimleme biçimini belirleyen önemli bir faktördür.

Günümüzde üretilecek olan mal ve hizmetler için özellikle kentsel toprak kullanımını artırma eğilimindedir; bu eğilimin acil olma gücü ise Harvey tarafından tanımlanan zaman ve mekân sıkışmasının önemini vurgular.

Teknolojik değişim, kapitalizmin bitmek bilmeyen kâr arayışı, üretim ve sermaye güç ilişkilerinin daha geniş alanlara yayılması, çeşitli toplumların ve devletlerin yeni mekânları kolonileştirme girişimleri ile bilim ve sanat tarafından düzenli olarak yeniden şekillendirilen uzaklık kavramlarının popüler anlayışlarda yol açtığı değişiklikler gibi birçok neden ve sonucu içinde barındırmaktadır. Böylece, merkezîyetçilik ve yerinden yönetim arasındaki kapitalizmin tarihi gerilimi, artık yeni şekillerde işlenmektedir. Bundan böyle, zaman ve mekân sıkışmasının yenileşen yüzü, belirli mekânların varlığının devamı için olanaklar sunduğu kadar bölgesel gelişim eşitsizliği ve aşırı sermaye birikim sorununa çözüm de sunmaktadır. Önce kapitalist üretim aşamasında, ardından da neoliberal düşünce kapsamında 'zaman, mekân ve insan' arasındaki bağlantılar çerçevesinde kentleşme, tüm çelişkileriyle birlikte gelişerek devam etmektedir.

Elde edilen bulgular açıkça göstermektedir ki Adana sınırları içinde olan Sarıçam ve Yüreğir ilçelerinde gelecek yıllarda araştırma sahasında ekilebilir ve süs bitkilerinin yetiştirildiği kentsel toprak, olası benzer üretim alanında gelişim ihtiyacı görevini görecektir potansiyeldedir. Araştırmanın özgün katkı potansiyeli de bu kentsel alanın bu proje uygulamasıyla ortaya çıkmasını sağlamıştır. Benzer üretim uygulamalarının sağlanmasını tetikleyici bir unsur olarak orta vadede bu araziler bir kentsel toprak olarak talebi karşılamaya yetmeyebilir. Ancak kentsel toprağın bu şekilde üretime ve refahı artırmaya yönelik kullanımı sayesinde sürdürülebilirlik çerçevesinde hem çalışma sahasının hem de üretiminin önemli faktörü olarak işgücünün de kent sahasında yer alarak korunması olumlu bir kentsel gelişim olacaktır.

Türkiye'nin Avrupa Birliği'nde aday ülke statüsünü kazandıktan sonra artan uluslararası iş birliğine örnek bir uygulamanın analizi niteliğinde olan bu çalışmada, sürekli dönüşümün devamında kentin ve kentleşmenin olası dönüşümlerine etkisini, kentsel gelişimin temel faktörlerini de Harvey'nin tanımladığı liberal ve sosyalist kavramsal açıklamaları üzerinden incelenmiştir. Zaman ve mekân sıkışması içinde incelenen Adana Büyükşehir ve Rotterdam Belediyeleri arasındaki uluslararası iş birliği, Harvey'nin kaygı ve beklentilerine bir örnek niteliğindedir. Bu iki kent arasında başlatılan kentsel toprağın kullanımı yoluyla sadece nitelikli ürün elde edilmemiş; Türk tarafında yer alan bahçecilerin ve teknik ekibin gelir artırıcı özel ve önemli bilgilerle eğitilmesi, öğretici ve uygulayıcı denetimlerinin etkileri önemli kazanımlar olmuştur. Hollanda tarafının doğrudan gelir artırıcı hedefine kısa sürede ulaşması da diğer bir kazanımdır. ABB ve Rotterdam Belediyesi ve ortakları tarafından uygulanan bu projenin uygulanması sonucu kısa vadede beklentiler gerçekleşmiştir. Ancak orta ve uzun vadede, tarafların beklentilerinin farklı olması nedeniyle ortaya çıkan anlaşmazlık nedeniyle Adana kentinde elde edilen fayda ve değerin bölgesel etkisi hissedilmemiştir. Sonuç olarak kent, kendi ataletine geri dönmüştür.

Sanayi Devrimleri'nin çoktan sona erdiği ve yüksek teknoloji çağının ileri aşamasında Harvey tarafından tanımlanan zaman-mekân sıkışması ister kentsel toprağın değişim değeri ister kullanım değeri olsun; değer'in belirlenmesinde asıl rol oynayan mekânları, değerin kendisi kadar istikrarlı hâle getirme gücünden yoksun olabilir. Ortaya çıkan olanaklar ve kent dinamiklerinin uluslararası gücü, zaman-mekân sıkışmasıyla birlikte olası sorunlarını güçlendiren bir durumdur. Önemli olan, kent toplumlarının yerelde kendi olanakları dahilinde üretimi içeren sürdürülebilir gelişme çabalarının devam etmesi; diğer yandan hızla dönüşen ülkeler ve toplumlarının vizyon sahibi yerel ve/veya merkez karar vericilerin kamusal fayda öncelikli 'rasyonel' ve 'topluma faydalı' verimli iş birlikleri geliştirebilme çabalarının var olabilmesidir.

Yazar Katkı Beyanı

Sıra	Adı soyadı	ORCID	Yazıya katkısı*
1	Elif Hatun KILIÇBEYLİ	0000-0001-8263-2009	1, 2, 3, 4, 5
*Katkı bölümüne ilgili açıklamanın karşılığına gelen rakam(lar) yazılmıştır.			
1. Çalışmanın tasarlanması 2. Verilerin toplanması 3. Verilerin analizi ve yorumu 4. Yazının yazılması 5. Kritik revizyon			

Çıkar Çatışması Beyanı

Çalışma kapsamında herhangi bir kişisel ve/veya finansal çıkar çatışması yoktur.

KAYNAKÇA

- Adana Büyükşehir Belediyesi – ABB (2015). *Floral Project Adana*. Adana BB Yayını.
- Adana Valiliği (2024). *2023 yılı Çevre Durum Raporu*. ÇED ve Çevre İzinleri Şube Müdürlüğü Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği İl Müdürlüğü.
- Akkahve, D. (2023). Prof. Dr. İlhan Tekeli ile bölge planlama üzerine. Bölüm 4: modernite projesinin aşınması ve post modernite döneminde bölge planlama. *Bölgesel Kalkınma Dergisi*, 01(04), 359-373.
- Avcı, M. G. (2021). Zaman-Mekân Sıkışması, küreselleşen salgın ve toplumsal sonuçları. *OPUS International Journal of Society Researches*, 17(Pandemi Özel Sayısı), 3787-3807. <https://doi.org/10.26466/opus.879532>
- Bookchin M. (2017). *Kentsiz Kentleşme: Yurttaşlığın Yükselişi ve Çöküşü*. (Çev. B. Özyalçın). Sümer Yayıncılık. 2. Baskı. İstanbul.
- Çelik, S. (2024). Yeni kapitalizmin mekânsal örgütlenme biçimi olarak yaratıcı kentler: Singapur örneği. *idealkent*, 16(45), 1703–1730. <https://doi.org/10.31198/idealkent.1373200>
- Çevik, D. (2017). *Sanayi Devrimlerinin süreci ve 4. Sanayi Devrimi*. <https://www.alomaliye.com/2017/05/29/sanayi-devrimlerinin-sureci-4-sanayi-devrimi/>
- Dulay Yangın, D. (2020). Endüstri 4.0, dijitalleşme ve iş hukukunun geleceği-dijital platformların ortaya çıkardığı hukuki ilişkiler çerçevesinde değerlendirilmesi. *İstanbul Hukuk Mecmuası*, 78(3), 1209–1237. <https://doi.org/10.26650/mecmua.2020.78.3.0003>
- Esen, F. (2019). Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS) ve Uzaktan Algılama (UA) ile Bingöl şehri ve çevresindeki yerleşmelerin mekânsal gelişimi için uygun alanların tespit edilmesi. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(2), 101–112. <https://doi.org/10.18506/anemon.407338>

- Erat, V. (2017). Postmodern durum, teknoloji ve devlet. *Yasama Dergisi* (36).
- Gazeteci.nl. (2024, Nisan 10). *Büyükşehir destekli Hollanda modeli için ilk adım*. <https://gazeteci.nl/buyuksehir-destekli-hollanda-modeli-icin-ilk-adim/>
- Ghulyan, H. (2021). *Tarihsel, Soyut, Çelişkili: 1923'ten Günümüze Türkiye'de kentsel toplumsal mekân*. Ankara Üniversitesi. Ernst Reuter İskân ve Şehircilik Araştırma ve Uygulama Merkezi
- Gündüz, A. (2020). Zamanın ve mekânın dönüşümü: David Harvey'in penceresinden sermayenin kentleşmesi. *Uluslararası Beşeri ve Sosyal Bilimler İnceleme Dergisi*, 4(1), 50–65.
- Harvey, D. (1973). *Social Justice and the City*. Johns Hopkins University Press.
- Harvey, D. (1982). *The Limits to Capital*. Blackwell.
- Harvey, D. (1989). *The Urban Experience*. Johns Hopkins University Press.
- Harvey, D. (1992). *The Condition of Postmodernity*. Blackwell.
- Harvey, D. (2012). *Rebel Cities*. Verso.
- Harvey, D. (1999). *Postmodernliğin durumu*. (S. Savran, Çev.). Metis Yayınları.
- Harvey, D. (2009). *Sosyal adalet ve şehir*. (M. Moralı, Çev.). Metis Yayınları.
- Harvey, D. (2011). *Umut mekânları*. (Z. Gambetti, Çev.). Metis Yayınları.
- Harvey, D. (2008b). *Yeni emperyalizm*. (H. Güldü, Çev.). Everest Yayınları.
- Harvey, D. (2009). *Kapitalist kent*. (E. Kılıç, Çev.). New Left Review 2008 Türkiye Seçkisi içinde (s. 181–202), İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Harvey, D. (2015). *Neoliberalizmin kısa tarihi*. (A. Onacak, Çev.). Düşünsel. Sel Yayıncılık.
- Katznelson, I. (2009). *Önsöz*. Harvey, D. *Sosyal Adalet ve Şehir*. (M. Moralı, Çev.). Metis Yayınları.
- Kaya, İ. (2022). Zaman ve uzam kültürü. *Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 8(2).
- Kazgan G. (2021). *Küreselleşme ve Ulus-Devlet*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Kazgan G. (2008). *Türkiye ekonomisinde krizler (1929-2001): Ekonomi politik açısından bir irdeleme*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Keleş, R. (1995). Kentleşme ve Türkçe. *Dilbilim Araştırmaları Dergisi*, 6, 1–5
- Keskinok, Ç. (2022). Kentsel planlamada kamu yararı üzerine tartışma. *İdealkent*, 13(37), 1070-1081. <https://doi.org/10.31198/idealkent.1202202>
- May, J. R. (1994). *Towards a Sociology of Time-Space Compression*. University of London. Thesis on Doctor of Philosophy

- Oral, H. (2023). *Habitus Bağlamında Kentleşme ve Mekânın Toplumsal Dönüşüme Etkisi: Kayaşehir örneği*. [Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi SBE].
- Önal F. (2007). *Kentlerde Sürdürülebilir Gelişim ve Kamusal Alanların Dönüşümü*. Kılıçbeyli E.H. (Editör). 21. Yüzyılda Avrupa ve Türkiye’de Yerel Yönetimler Sürdürülebilir Kalkınma ve Yönetişim. UNDP – DPT Sürdürülebilir Kalkınmanın Sektörel Politikalara Entegrasyonu. Haziran 2007. Adana. ISBN:978 975 015 7202
- Özgür E. M. (2020). *COG 135 Küreselleşme. Coğrafya Ders Notları*. ANKADEM. Ankara Üniversitesi. DTCF.
- Rostow, W. (2012). *Sanayi Devrimi nasıl başladı? İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 30(1–4).
- Turut, H., & Özgür, E. M. (2018). Klasik kent kuramlarından eleştirel kent kuramlarına geçiş bağlamında kentleri yeniden okumak. *Ege Coğrafya Dergisi*, 27(1).
- Uysal, G., Ateş, D., & İpçioğlu, İ. (2008). Sanayi Devrimi: Küreselleşme Sürecinin Arkasındaki İtici Güç. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 15(2), 31–48

YAZAR BİYOGRAFİSİ

Elif Hatun KILIÇBEYLİ

Çukurova Üniversitesi İİBF İşletme Bölümünde ve Anadolu Üniversitesi İF Sosyoloji Bölümü lisans, 1998 yılında Rusya Bilimler Akademisi’nde Doktora eğitimini tamamlamıştır. Araştırma alanları, Uluslararası Bütünleşme, Siyasal İletişim, Jeopolitika, Bölgesel Çalışmalar üzerinedir. Halen Adana AT Bilim ve Teknoloji Üniversitesi, İİSB Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümünde öğretim üyesidir.